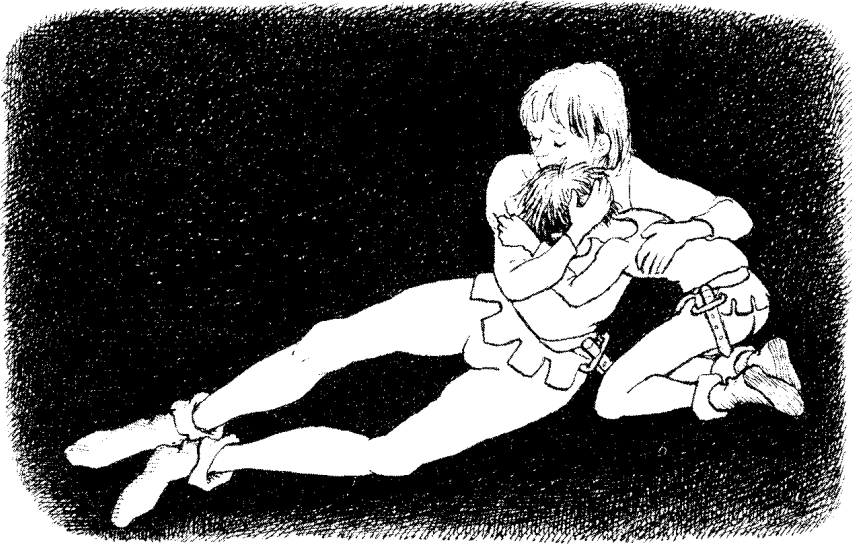


Astrid Lindgren

# De gebroeders Leeuwenhart

vertaald door Rita Törnqvist-Verschuur

met tekeningen van Ilon Wikland



Uitgeverij Ploegsma Amsterdam

ISBN 978 90 216 8100 9

Titel oorspronkelijke uitgave: 'Bröderna Lejonhjärta'  
Verschenen bij Rabén & Sjögren Bokförlag, Stockholm

© Tekst: Astrid Lindgren 1973 / The Astrid Lindgren Company



© Illustraties: Design Ilon Wikland AB

Omslagontwerp: Steef Liefting

Vormgeving binnenwerk: Studio Cursief, Irma Hornman

© Deze uitgave: Uitgeverij Ploegsma, Amsterdam 2020

Alle rechten voorbehouden.



# Hoofdstuk 1



Wat ik nu ga vertellen gaat over mijn broer. Over mijn broer Jonatan Leeuwenhart. Het is bijna een sprookje, vind ik, het lijkt ook een heel klein beetje op een spookverhaal, en toch is het allemaal waar. Maar behalve Jonatan en ik is er vast niemand anders die dat weet.

Jonatan heeft niet altijd Leeuwenhart geheten. Hij heette vroeger Leeuw van zijn achternaam, net als mama en ik. Jonatan Leeuw heette hij. Ik heet Karel Leeuw en mama Sigrid Leeuw. Papa heet Axel Leeuw, maar die is bij ons weggelopen toen ik nog maar twee jaar was. Hij is naar zee gegaan en heeft sindsdien nooit meer iets van zich laten horen.

Maar ik wou nu vertellen hoe mijn broer Jonatan de naam Jonatan Leeuwenhart heeft gekregen. En ik wou ook vertellen wat er daarna allemaal voor wonderbaarlijks is gebeurd.

Jonatan wist dat ik gauw dood zou gaan. Ik geloof dat iedereen het wist behalve ikzelf. Op school wisten ze het ook, want ik lag maar thuis en deed niets dan hoesten en was eigenlijk altijd ziek. Het laatste halfjaar ben ik helemaal niet meer naar school geweest. Alle mevrouwen voor wie mama jurken naait wisten het ook, en toen een van die mevrouwen er met mama over aan het praten was, hoorde ik het toevallig, maar dat was niet de bedoeling. Ze dachten dat ik sliep. Maar ik had alleen mijn ogen dicht.

En toen hield ik ze verder ook maar dicht, want ik wilde niet laten zien dat ik die verschrikkelijke woorden gehoord had – dat ik gauw dood zou gaan.

Ik werd natuurlijk verdrietig en ontzettend bang en mama mocht er niets van merken. Maar toen Jonatan thuiskwam, heb ik er wel met hem over gepraat.

‘Weet jij al dat ik doodga?’ zei ik huilend.

Jonatan dacht even na. Hij wou misschien niet zo graag antwoord geven, maar zei na een poosje: ‘Ja, dat weet ik.’ Toen huilde ik nog erger.

‘Hoe kan het zo erg zijn?’ vroeg ik. ‘Hoe kan het zo erg zijn dat sommige mensen nog vóór ze tien jaar zijn, dood moeten gaan?’

‘Hoor eens, Kruimel, ik geloof niet dat het zo erg is,’ zei Jonatan. ‘Ik geloof dat je het fijn krijgt.’

‘Fijn?’ vroeg ik. ‘Is het soms fijn om onder de grond te liggen en dood te zijn!’

‘Natuurlijk niet,’ zei Jonatan, ‘maar het is eigenlijk alleen je schil die daar ligt. Zelf vlieg je heel ergens anders heen.’

‘Waarheen dan?’ vroeg ik, want ik kon hem nauwelijks geloven.

‘Naar Nangijala,’ zei hij.

Naar Nangijala – dat verkondigde hij op een toon alsof ieder mens wist wat hij ermee bedoelde. Maar ík had er nog nooit van gehoord.

‘Nangijala,’ zei ik, ‘waar ligt dat?’

Toen zei Jonatan dat hij dat niet precies wist. Maar hij wist wel dat het voorbij de sterren was. En toen begon hij zoveel over Nangijala te vertellen, dat ik bijna zin kreeg om er meteen naartoe te vliegen.

‘Daar leven ze nog in de tijd van de kampvuren en de sprookjes,’ zei hij, ‘en dat vind je vast fijn.’

Alle sprookjes kwamen uit Nangijala, zei hij, en als je er ooit

terechtkwam, dan zat je van 's morgens vroeg tot 's avonds laat midden in de avonturen, en 's nachts ook, zei Jonatan.

'Hoor je dat, Kruimel,' zei hij. 'Dat is nog eens iets anders dan hier te liggen hoesten en ziek te zijn en nooit te kunnen spelen.'

Jonatan noemde mij Kruimel. Dat had hij al gedaan sinds ik klein was, en toen ik hem eens vroeg waarom hij dat deed, zei hij dat dat kwam omdat hij zoveel van koekkruimels hield, vooral van zulke kruimels als ik. Ja, Jonatan hield echt van me, ook al begrijp ik niet waarom. Want ik ben altijd al een tamelijk lelijk en onnozel en bang jongetje geweest, met nog kromme benen ook. Ik vroeg Jonatan hoe hij van zo'n lelijk en onnozel jongetje met nog kromme benen ook kon houden, en toen zei hij: 'Als jij niet zo'n lief, klein en lelijk bleekneusje met kromme benen was, dan was je mijn Kruimel niet.'

Maar die avond toen ik zo bang was om dood te gaan, zei hij tegen mij dat ik, zodra ik in Nangijala was, meteen gezond en sterk en zelfs mooi zou worden.

'Net zo mooi als jij,' vroeg ik.

'Mooier,' zei Jonatan.

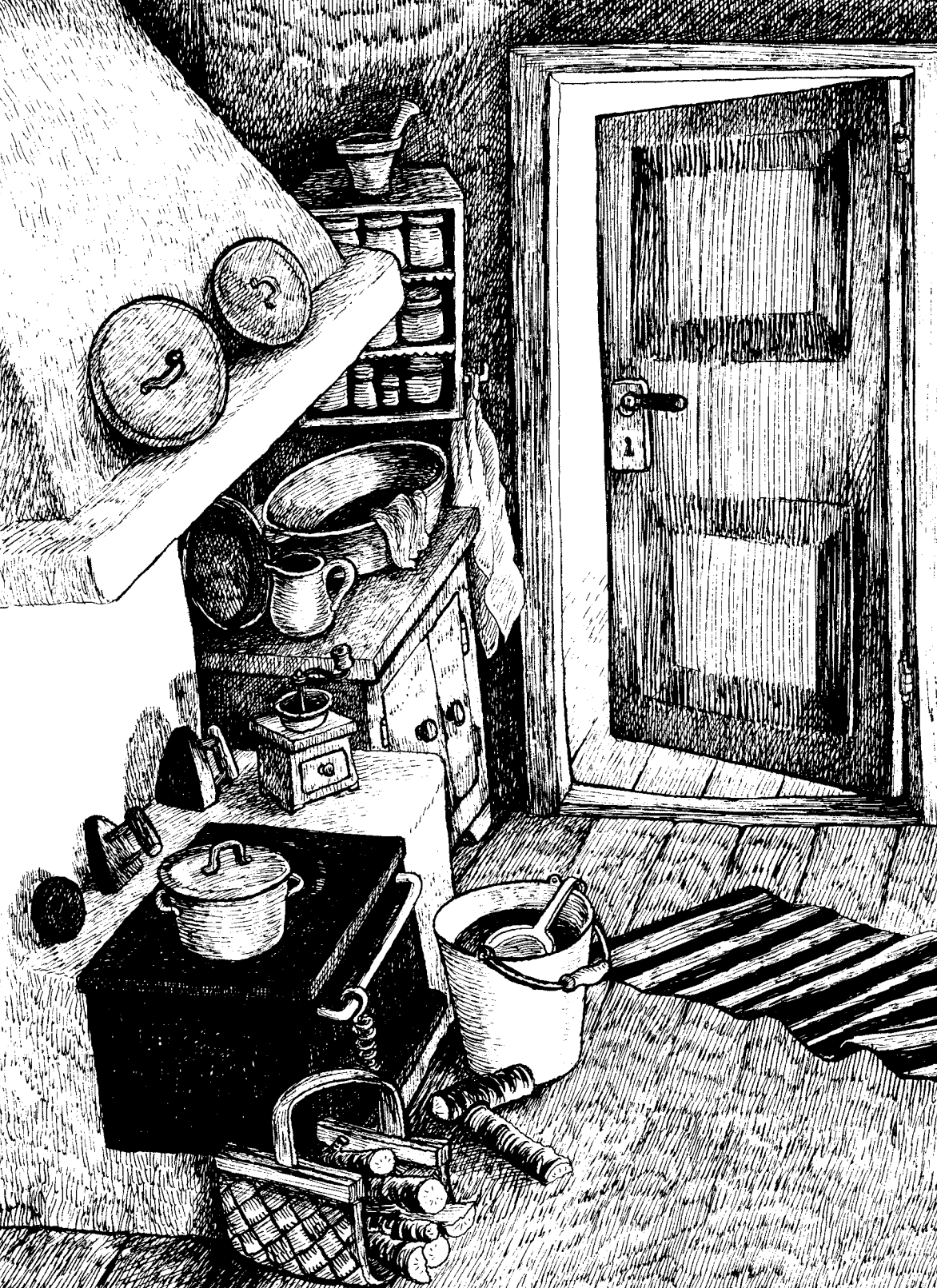
Maar dat kon hij me toch nooit wijsmaken. Want zo mooi als Jonatan is niemand ooit geweest en zal niemand ooit worden.

Op een keer zei een van die mevrouwen voor wie mama naait: 'Weet u wel, mevrouw Leeuw, dat u een zoon hebt die eruitziet als een sprookjesprins?'

En toen bedoelde ze mij niet, geloof dat maar gerust!

Jonatan zag er echt uit als een sprookjesprins. Zijn haar glansde net als goud, en hij had donkerblauwe ogen die schitterden en hij had mooie witte tanden en kaarsrechte benen.

En dat niet alleen! Hij was ook aardig en sterk en hij kon alles en begreep alles en was de beste van zijn klas, en alle kinderen van de binnenplaats liepen hem overal achterna en wilden altijd met hem spelen, en hij verzon steeds weer leuke spelletjes voor





Grou ai ven ubar  
du gudu udgalla  
dole vyllur roga  
cuzdylat an quilli  
an vchollu jo julle

ze en nam ze mee op avontuur. Ik kon er natuurlijk nooit bij zijn, want ik lag dag in dag uit op mijn oude bank in de keuken.

Maar Jonatan vertelde alles als hij thuiskwam, alles wat hij beleefd had en gezien en gehoord en gelezen. Hij kon eindeloos op de rand van mijn bed zitten vertellen. Jonatan sliep ook in de keuken, in een bed dat hij 's avonds uit de kast moest halen. En als hij in bed lag, ging hij door met sprookjes en verhalen vertellen, net zo lang tot mama vanuit de kamer riep: 'Nee, nu moet het uit zijn, Karel moet slapen.'

Maar je kan niet goed slapen als je altijd ligt te hoesten. Jonatan stond soms midden in de nacht op om warm water met honing voor me klaar te maken tegen de hoest, ja, Jonatan was zo aardig!

Die avond toen ik zo bang was om dood te gaan, zat hij wel een paar uur op de rand van mijn bed met mij over Nangijala te praten, maar wel heel zachtjes omdat mama het niet mocht horen.

Ze zat net als altijd te naaien, maar ze heeft de naaimachine in de kamer staan, de kamer waar zij slaapt – want we hebben maar één kamer en een keuken. De deur erheen stond open, en we konden haar dat lied horen zingen over een zeeman ver weg op zee. Als ze dat zingt denkt ze natuurlijk aan papa. Ik herinner me niet helemaal meer hoe het gaat, alleen een paar regels:

Als ik op zee kom te sterven,  
dan kan jij, mijn liefste, misschien,  
op een avond een sneeuw witte duif  
bij jou in het raamkozijn zien.  
Die vogel, mijn schat,  
is mijn ziel die wacht  
en, al is 't maar voor even,  
naar jouw armen smacht...



Een prachtig droevig lied vind ik het, maar Jonatan moest erom lachen, en zei: 'Haha, die Kruimel, jij komt misschien ook nog wel eens op een avond naar mij toe vliegen. Uit Nangijala. En dan strijk je als een sneeuw witte duif in het raamkozijn neer. O, ik wou dat je dat deed!'

Op dat ogenblik begon ik te hoesten, en hij tilde me op en deed wat hij altijd deed als ik het te kwaad had. Hij sloeg zijn armen om me heen, en toen zong hij:

Dan weet ik, mijn Kruimel,  
dat jij 't bent die wacht  
en, al is 't maar voor even,  
naar mijn armen smacht...



Toen begreep ik pas wat voor gevoel het zou zijn zonder Jonatan in Nangijala te komen. Hoe alleen ik zou zijn zonder hem. Wat had ik eraan om midden in allerlei sprookjes en avonturen terecht te komen, als Jonatan er niet bij was. Ik zou alleen maar bang worden en niet weten wat ik moest doen.

‘Ik wil er niet heen,’ zei ik huilend. ‘Ik wil op dezelfde plek zijn als jij, Jonatan!’

‘Ja, maar ik kom toch ook naar Nangijala, dat begrijp je toch wel,’ zei Jonatan. ‘Na een poosje.’

‘Ja, na een poosje,’ zei ik. ‘Maar misschien word jij wel negentig jaar, en dan moet ik daar al die tijd alleen zitten.’

Toen zei Jonatan dat tijd in Nangijala heel iets anders was dan hier op aarde. Zelfs al zou hij negentig worden, voor mij zou het net zijn of hij al na twee dagen kwam opduiken. Want zo is het, als er geen echte tijd is.

‘Twee dagen kan je het alleen toch wel uithouden,’ zei hij. ‘Je kunt in bomen klimmen en een kampvuur in het bos aanleggen en aan een riviertje zitten vissen, allemaal dingen waar je zo erg naar verlangd hebt. En net op het ogenblik dat je een baarsje aan de haak hebt gekregen, kom ik eraan gevlogen, en dan zeg je: “Hoe kan dat nou, Jonatan, ben je er nu al?”’

Ik probeerde niet meer te huilen, want ik vond zelf toch ook wel dat ik het twee dagen moest uithouden.

‘Maar ik zou wel geboft hebben, als jij de eerste was geweest,’ zei ik, ‘zodat jij het was die daar zat te vissen.’

Dat was Jonatan met me eens. Hij keek me lang aan met zijn trouwe ogen, en ik kon merken dat hij verdriet had, want hij zei heel zachtjes en bijna bedroefd: ‘Maar nu is het zo dat ik zonder mijn Kruimel op aarde moet leven. Misschien wel negentig jaren!’

Dat dachten wij toen.

## Hoofdstuk 2



Nu kom ik bij dat moeilijke. Waar ik haast niet aan kan denken. Maar toch aldoor aan moet denken.

Het had natuurlijk best gekund dat mijn broer Jonatan nog steeds bij mij was en 's avonds met me zat te praten en naar school ging en met de kinderen van de binnenplaats speelde en warm water met honing voor mij klaarmaakte en zo. Maar zo is het niet... zo is het niet!

Jonatan is nu in Nangijala.

Het is zo moeilijk, ik kan het niet, nee, ik kan het niet vertellen. Maar dit stond er na afloop in de krant:

*Tijdens een vreselijke brand die gisteravond in onze stad in de wijk Fakkelloos heeft gewoed, is een van de oude houten huizen ter plaatse in de as gelegd en een mensenleven verloren gegaan. Een tienjarige jongen, Karel Leeuw, bevond zich op het ogenblik dat de brand uitbrak alleen ziek in bed in een woning op de tweede verdieping. Vlak daarna kwam zijn broer, de dertienjarige Jonatan Leeuw, thuis, en nog voordat iemand hem tegen kon houden, stormde deze het zogoed als geheel brandende huis binnen om zijn broer te redden. Binnen enkele ogenblikken stond het gehele trappenhuis in lichterlaaie, en diegenen die door de vlammen ingesloten waren, konden slechts pogen hieraan te ontsnappen door uit het raam te springen. In hevige ontsteltenis moesten de mensenmassa's die zich voor het huis hadden verzameld machteloos toezien hoe de jongen zijn*

broer op zijn rug nam en achtervolgd door een vlammenzee zonder aarzelend uit het raam sprong. De jongen kwam zo ongelukkig op de grond terecht dat hij vrijwel onmiddellijk aan zijn verwondingen overleed. Zijn jongere broer daarentegen, die hij tijdens de val met zijn lichaam beschermde, kwam er zo goed als ongedeerd af. De moeder van de beide jongens was op dat ogenblik net even bij een klant – ze is naaister – en kreeg bij haar thuiskomst een hevige schok. De oorzaak van de brand is tot op heden onbekend.

Op een andere bladzijde in de krant stond meer over Jonatan. Het was geschreven door zijn juffrouw op school. Dit stond er:

Lieve Jonatan Leeuw, had jij niet eigenlijk Leeuwenhart moeten heten? Weet je nog hoe wij in het geschiedenisboek over een dappere Engelse koning lasen die Richard Leeuwenhart heette, weet je nog dat jij toen zei: 'Stel je eens voor dat je zo dapper bent dat er naderhand over je in geschiedenisboeken geschreven wordt, zoiets zou mij nooit kunnen overkomen!' Lieve Jonatan, ook al zal er over jou niets in de geschiedenisboeken komen te staan, dapper was je wel op het beslissende ogenblik, je was een held. Jouw oude juf zal je nooit vergeten. Ook je vriendjes zullen zich jou nog lang herinneren. Het zal leeg zijn in de klas zonder onze knappe, vrolijke Jonatan. Maar wie de goden beminnen, sterft op jeugdige leeftijd. Jonatan Leeuwenhart, rust in vrede!

Greta Andersson

Het is wel een raar mens, die juf van Jonatan, maar ze hield veel van Jonatan, want dat deed iedereen. En het was wel heel goed van haar verzonnen dat ze hem Leeuwenhart noemde!

Er is vast geen mens in de hele stad die geen verdriet heeft om Jonatan en die het niet veel beter gevonden had als ik in zijn plaats dood was gegaan. Dat heb ik tenminste wel kunnen opmaken uit de praatjes van al die mevrouwen die hier met hun stofjes en mousselentjes komen. Zuchtend kijken ze mij aan als

ze door de keuken lopen, en dan zeggen ze tegen mama: ‘Arme mevrouw Leeuw! En dat het nu net Jonatan moest overkomen, die zo bijzonder was!’

We zijn nu verhuisd naar het huis naast dat van vroeger. De kamers zien er vanbinnen net zo uit, maar nu wonen we op de begane grond. We hebben wat tweedehands meubels gekregen van de armenzorg, en die vrouwen hebben ons ook wel het een en ander gegeven. De keukenbank waarop ik lig lijkt precies op mijn vorige. Alles is bijna net als vroeger. En alles, ja alles, is heel anders dan vroeger! Want Jonatan is er niet meer bij. Niemand zit mij ’s avonds meer verhaaltjes te vertellen, ik ben zo alleen dat ik er pijn in mijn borst van krijg, en het enige wat ik doe is de woorden die Jonatan vlak voor zijn dood zei, nafluisteren. Die hij zei op het ogenblik dat we na onze sprong op de grond terechtkwamen. Hij lag eerst voorover, maar iemand draaide hem om, en ik zag zijn gezicht. Er kwam een beetje bloed uit zijn ene mondhoek, en hij kon bijna niet praten. Maar het was net of hij toch probeerde te lachen en hij zei nog een paar woorden. ‘Niet huilen, Kruimel, tot ziens in Nangijala!’ Dat was alles wat hij zei, meer niet. Toen sloot hij zijn ogen, en er kwamen mensen die hem wegdroegen, en ik heb hem niet meer teruggezien.

Van de eerste tijd die nu volgde wil ik niets meer weten. Maar het was allemaal zo verschrikkelijk en afschuwelijk, dat ik het niet kan vergeten. Ik lag hier maar op mijn bank aan Jonatan te denken, tot ik dacht dat mijn hoofd zou barsten. En erger dan ik naar hem verlangd heb, kan geen mens op de wereld ooit naar iemand verlangen. Bang was ik ook. Want soms dacht ik opeens dat Nangijala misschien helemaal niet bestond! Dat het gewoon een grapje was geweest, net als alle andere grapjes die Jonatan zo vaak verzong. Ik huilde heel wat af.

Maar toen kwam Jonatan me troosten, ja, hij kwam echt, en dat was zo fijn! Alles werd bijna weer goed. Hij begreep daar in Nangijala heus wel hoe ik het zonder hem had, en hij vond natuurlijk dat hij me moest troosten. Daarom kwam hij naar me toe, en nu ben ik niet zo verdrietig meer, nu wacht ik alleen maar.

Hij kwam laatst op een avond. Ik was alleen thuis, en ik lag om hem te huilen en ik was zo bang en ongelukkig en ziek, dat ik er geen woorden voor kan vinden. Het keukenraam stond open, want de lenteavonden waren al zacht. Ik hoorde de duiven buiten koeren. Er zijn er een heleboel hier op de binnenplaats, en nu het voorjaar is doen ze niets dan koeren.

Toen gebeurde het.

Net als ik met mijn gezicht in mijn kussen geboord lig te snikken, hoor ik vlak bij me gekoer, en als ik opkijk zit er een duif in het raamkozijn en kijkt me met zijn trouwe ogen aan. Een sneeuw witte duif was het, hoor je dat goed, en niet zo'n grauwe als de duiven van de binnenplaats! Een sneeuw witte duif, niemand kan begrijpen hoe ik me voelde toen ik die zag zitten. Want het was net als in het liedje – er zat opeens een sneeuw witte duif in mijn raamkozijn. En het was net of ik Jonatan weer hoorde zingen: ‘Dan weet ik, mijn Kruiemel, dat jij ’t bent die wacht’, maar nu was hij het die bij mij gekomen was.

Ik wilde iets zeggen, maar ik kon het niet. Ik lag alleen maar te luisteren naar het koeren van de duif, en onder het koeren of achter het koeren of hoe moet ik het ook zeggen, hoorde ik de stem van Jonatan. Maar hij klonk niet zoals anders. Het was net of er in de hele keuken gefluisterd werd. Het klinkt gewoon bijna als een spookverhaal, en je had misschien ook wel bang kunnen worden, maar ik werd niet bang. Ik werd alleen maar zo blij dat ik wel tegen het plafond kon springen. Want wat ik te horen kreeg klonk allemaal zo fijn.



Ja hoor, Nangijala bestond! Jonatan wilde dat ik er zo gauw mogelijk naartoe zou komen, want alles is er zo fijn, zei hij. En weet je dat er bij zijn aankomst een huis op hem te wachten stond, dat hij in Nangijala helemaal alleen een eigen huis heeft gekregen! Het is een oude boerderij, zei hij, die de Ruitershoeve genoemd wordt, en hij staat in het Kersendal, klinkt dat niet fijn? En weet je wat het eerste was dat hij zag toen hij bij de Ruitershoeve aankwam? Dat was een klein groen bordje op het hek en op dat bordje stond in blokletters: De gebroeders Leeuwenhart.

‘En dat betekent dat we er allebei mogen wonen,’ zei Jonatan. En dat betekent dus ook dat ik, als ik in Nangijala kom, ook Leeuwenhart mag heten. Daar ben ik blij om, want ik wil natuurlijk het liefst net zoals Jonatan heten, ook al ben ik niet zo dapper als hij.

‘Kom maar zo gauw je kunt,’ zei hij. ‘En als je mij niet thuis in de Ruitershoeve vindt, dan zit ik aan de rivier te vissen.’

Toen werd het stil, en de duif vloog weg. Weg over de daken van de huizen. Terug naar Nangijala.

En ik lig hier op mijn bank te wachten tot ik hem achterna mag vliegen. Ik hoop dat het niet te moeilijk zal zijn de weg te vinden. Maar Jonatan zei dat het helemaal niet moeilijk was. Voor alle zekerheid heb ik het adres maar opgeschreven:

De gebroeders Leeuwenhart  
de Ruitershoeve  
Kersendal  
Nangijala

Jonatan woont daar nu al twee maanden alleen. Al twee lange, afschuwelijke maanden heb ik hem moeten missen. Maar nu kom ik ook gauw naar Nangijala. Ik kan er nu ieder ogenblik naartoe



vliegen. Misschien vannacht al wel. Het voelt net of het vannacht al zou kunnen gebeuren. Ik zal een briefje voor mama op de keukentafel neerleggen. Dat vindt ze morgen wel als ze wakker wordt.

Dit komt erop te staan:

